

РЕЦЕНЗИЯ

от Людмила Борисова Илиева-Сивкова
проф. д-р, СУ „Свети Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

професионално направление: 2.1. Филология.

докторска програма: Романски езици

Автор: Боряна Димитрова Милушева-Дукова

Тема: Фразеологичните единици в романите на Артуро Перес-Реверте и техният превод на български език

Научен ръководител: доц. д-р Веселка Ненкова, ПУ Паисий Хилендарски

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-274 от 03.02.2026 г. на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема ФРАЗЕОЛОГИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ В РОМАНИТЕ НА АРТУРО ПЕРЕС-РЕВЕРТЕ И ТЕХНИЯТ ПРЕВОД НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК. за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Романски езици. Автор на дисертационния труд е Боряна Димитрова Милушева-Дукова – докторантка в задочна форма на обучение към катедра Романистика и германистика, с научен ръководител доц. д-р Веселка Ненкова от ВУ - ПУ Паисий Хилендарски.

Представеният от Боряна Димитрова Милушева-Дукова комплект материали е в съответствие с чл. 36. (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до ректора на ПУ за разкриване на процедура за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;

- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за минималните национални изисквания за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Докторантката е приложила 3 броя научни публикации по темата на дисертационния труд в пълен текст. Общият брой на научните публикации е 4.

Липсва протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедура и с предварително обсъждане на дисертационен труд, както и списък на регистрирани цитирания и справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет (само за докторантите зачислени до 04.05.2018 г.), но по същество това не променя изправността на комплекта материали, тъй като бях своевременно информирана за протичането и резултата от вътрешната защита, другите два документа в случая би трябвало да отпаднат, отбелязвам го в името на коректността..

2. Кратки биографични данни за докторанта

Професионалната биография на Боряна Дукова се вписва изцяло в рамките на испанистиката и преподаването на испански език, което има пряка връзка с резултатите от разработката и нейната практическа стойност. Докторантката има следдипломна квалификация по стилистика на латиноамериканската литература в СУ „Свети Климент Охридски“. Преминала е курс по литература и испански език за преподаватели по испански език в Университета Комплутенсе, Мадрид.

Биографичната справка откроява интереса на докторантката към теоретичните и практическите измерения на превода – автор е на четири научни статии по темата на дисертацията и е превела 12 романа от испаноезични автори, от които три на Артуро Перес-Реверте. Професионалното ѝ поприще е също така на автор на художествена литература – 5 романа, две новели и два сборника с разкази.

Полученото образование, последвалите специализации и професионалната ѝ дейност отразяват последователен интерес към предметното поле на дисертацията.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертацията е много добре подбрана и несъмнено актуална по няколко причини. В българското преводознание не изобилстват изследвания от подобен тип, още по-малко в двойката езици испански-български. Емпиричният материал, върху който е изградена дисертацията, са романите на един познат, много превеждан и популярен автор, така че трудът обогатява не само теорията и практиката на превода, но и допринася за рецепцията на

испанската литература изобщо и конкретно на творчеството на Перес-Реверте. Темата е актуална, защото изследването развива и обогатява българската испанистика.

Тук е мястото да се отбележи и един от безспорните плюсове на този труд, а именно успешният тандем между научна ръководителка и докторантка, всяка от които е и преводачка на романи на Перес-Реверте, в такъв смисъл както изборът на темата, така и цялостната разработка са дело на изявени специалисти. Може да се заключи, че темата е определено дисертабилна.

4. Познаване на проблема

Посоченото по-горе, изчерпателният анализ, всеобхватната библиография и приложението ѝ в дисертацията са свидетелство за задълбоченото познаване на проблема от страна на докторантката.

5. Методика на изследването

Приложената методология може да се определи като дескриптивно-аналитична с акцент върху умело осъществения съпоставителния анализ. Заедно с нея интердисциплинарната ориентация на изследването също спомага за постигане на поставените цели и дава адекватен отговор на задачите, които дисертационният труд си поставя.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Обект на настоящата работа е употребата на фразеологични единици в романите на Артуро Перес-Реверте и преводът им на български език, а предмет на анализ са използваните от преводачите похвати.

Представената дисертация обхваща 255 страници, разпределени в увод, три глави, заключение и библиография. Трудът е правилно структуриран, с баланс между отделните части и теоретично добре обоснован. Отговаря на формалните изисквания на закона.

Първите две глави са посветени на науките, върху които се базира докторската дисертация, в тях добросъвестно са представени главните моменти от историята, теоретичните постановки и основните понятия на Фразеологията и на Теорията на превода, както и връзката между двете науки от гледна точка на превода на фразеологични единици, която е от особено значение за настоящия труд. Тези две глави имат главно информативен характер, преглед с елементи на критичен прочит, което е задължително като въведение към основната част на труда. Изследването е интердисциплинарно и се разполага в няколко научни полета. Прави впечатление структурата, която обхваща аналогична схема на преглед на историята, същността и понятийния апарат на двете науки, основа на дисертацията. Коректно са посо-

чени вижданията на авторитетни специалисти. Позоваванията и работата с източниците разкриват добро познаване на ключови теории и изследователи.

За мен основната и приносна част на дисертацията е третата глава, озаглавена „Артуро Перес-Реверте – употреба на ФЕ в романовото му творчество и преводът им на български език“, по няколко причини и преди всичко защото, макар теорията да е от съществено значение, добрият превод е плод на практиката, а в случая, както вече бе посочено, имаме идеалното съчетание на дисертант и научен ръководител, превели по няколко романа на този автор – какви по-добри специалисти би могло да има.

От друга страна, самият Перес-Реверте е не само сладкодумен, но и спазващ класическите норми на езика автор, явление, което пишещите на испански белетристи, особено след втората половина на миналия век, невинаги признават. Нещо повече, в първите си, исторически романи Перес-Реверте проявява рядко срещана прецизност, проучва много сериозно епохата и нравите, а оттук неизбежно и езика, така че неговите романи могат да се приемат за достатъчно убедителна емпирична база за изследване на превода на фразеологизми като съставна част от езика на персонажите и подстъп към разговорната реч – дисертантката също подчертава това в труда си. Пътюм ще отбележа, че такава прецизност невинаги е налице в последните му творби, но тъй или иначе Боряна Дукова е превела романи от първия период. В емпиричното си изследване тя се основава не само на тях, но и на някои от по-новите, общо шест. Тук е мястото да посоча един от несъмнено приносните моменти на дисертацията – този род изследвания са особено ценни както за практиката на превода, така и за целите на обучението по превод, те нагледно показват как трябва да процедира в работата си един преводач, като така косвено се засяга и вечният проблем за модела на превод. Това е напълно валидно за направената систематизация на начините на превод на ФЕ от испански на български. В тази глава на основата на различните преводи в шестте романа на няколко фразеологизма е представено цялото ветрило от еквиваленти съобразно контекста, което определено би подпомогнало бъдещите преводачи с детайлния анализ на оригинал и превод. Различните похвати, прилагани от преводачите, са онагледени с умело подбрани примери. Интересно е тълкуването, с което дисертантката обяснява отсъствието на един от разглежданите фразеологизми - *lavarse las manos*, като търси аргументи от исторически и културологичен характер, затвърждавайки по този начин интердисциплинарната ориентация на изследването. Не бива да пропуснем и разсъжденията върху превода на вулгаризми, тема, която особено вълнува и затруднява студентите.

Библиографията е изчерпателна и обхваща авторитетните имена в изследваната област.

В заключение, въз основа на изложеното по-горе, намирам дисертационния труд за логично и балансирано организиран в структурно и съдържателно отношение. Резултатите от анализа на емпиричния материал несъмнено обогатяват научните изследвания и имат приносен характер.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Според изискванията на Правилника дисертантката е длъжна сама да представи приносните моменти в труда си, което тя е направила добросъвестно като приложение към дисертацията. Съгласна съм с формулираните от нея приноси. Бих искала в резюмиран вид да изтъкна онова, което намирам за най-значимо.

1. Това е първото по рода си изследване на превода на фразеология в съпоставителен план в двойката езици испански-български, което безспорно обогатява постиженията на българската испанистика.
2. Систематизацията и представянето в съпоставителен план на теоретичните постановки заедно с кратък исторически преглед на развитието на двете науки, върху които се базира изследването – Фразеология и Теория на превода – е от полза за по-нататъшни изследвания в тази област.
3. Несъмнено ценен приносен момент са резултатите от използвания теоретико-приложен модел на изследване, насочен към практиката на превода. Изчерпателният анализ на емпиричния материал може да бъде използван в преподаването на превод, както и да подпомогне работата на преводачите-практици.
4. Не на последно по значение място трябва да се отбележи фактът, че дисертацията е дело на специалист, отлично познаващ творчеството на изследвания автор и като преводач, чиято гледна точка и подход към текста може да послужи като пример за действащи и бъдещи преводачи.
5. Накрая, Артуро Перес-Реверте е познат, много превеждан и популярен автор, така че трудът обогатява не само теорията и практиката на превода, но и допринася за рецепцията на испанската литература изобщо и конкретно на творчеството на Перес-Реверте.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката представя списък от четири статии по темата на дисертационния труд, три в пълен текст. Две от тях са публикувани в списанието с научни трудове по филология на ПУ „Паисий Хилендарски“, една в тематичен сборник с доклади от конференция на НБУ и

една в юбилеен сборник, посветен на доц. д-р Златороса Неделчева-Белафонте. С това законите изисквания са изцяло изпълнени. По този начин част от идеите, залегнали в дисертацията, са вече апробирани от по-широка аудитория и не предполагат отделен анализ в рецензията.

За мен интерес представлява статията, озаглавена „Неверните хубавици“ или (не)обичайните заподозрени в превода от испански на български език на разказа на Фернандо Сорентино „Силата на словото“, публикуван в *Традиция и новаторство. Сборник с доклади от юбилейната научна конференция на департамент „Чужди езици“ по повод 30-годишнината от създаването на НБУ и на филологическите програми към департамента, 4-5 юни 2022 г.*, Издателство на НБУ, 2023 г. Вниманието ми бе привлечено не толкова от оригиналното заглавие на статията, колкото от факта, че тя съдържа в миниатюра онова, което впоследствие ще прерасне в основа на дисертацията и ще определи метода на работа – от практиката към теорията, от една страна, а от друга, ще се превърне в приносен момент, т.е. теорията ще обслужи практиката и ще снабди обучението по превод с модел за проследяване и обяснение на преводаческия избор. В тази статия са представени разсъжденията на преводача, неговите дирения, стъпките, които изминава и накрая, неговият избор.

Представените публикации са основа за създаването на дисертационния труд и съдържат целите и в зародиш резултатите, които впоследствие ще бъдат разширени и доразвити. Оценката ми е изцяло положителна.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Нямам никакво съмнение, че получените резултати и приноси на дисертацията са лична заслуга на докторантката, разбира се, с подкрепата на научната ѝ ръководителка.

10. Автореферат

Авторефератът представя в резюме основните моменти в дисертацията, очертава целите и задачите на труда, използваната методология, теоретичната база, на която стъпва, най-същностното от анализа на емпиричния материал, произтичащите от него изводи, които аргументират постигнатите резултати. Включва основното от богатата библиография. Отговаря напълно на изискванията на Правилника.

11. Критични забележки и препоръки

Направих определени бележки по дисертацията в мнението си, представено на вътрешното обсъждане на дисертационния труд. По-голямата част от тях са взети предвид в окончателния вариант, представен за рецензиране. Други забележки нямам, но бих препоръчала внимателен коректорски прочит на текста, за да бъдат изчистени неволните печатни грешки..

12. Лични впечатления

Личните впечатления, които имам от разговор с докторантката, са изцяло положителни.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Резултатите от изследването могат да бъдат ползвани в преподаването на художествен превод на студентите испанисти, както и в преподаването на езика изобщо.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научноприложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Боряна Димитрова Милушева-Дукова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Романски езици, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

С оглед гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Боряна Димитрова Милушева-Дукова в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология, докторска програма: Романски езици.

07.03.2026 г.

Рецензент:

(подпис)

проф. д-р Людмила Илиева-Сивкова